05/06/2020

Τι συμβολίζουν και ποια η ωφέλεια των μνημοσύνων;

/ Επικαιρότητα

Του Ιεροδιάκονου Χαρίτωνος Θεοδώρου

Το θρησκευτικό μνημόσυνο τελείται με δύο τρόπους ανάλογα των περιστάσεων. Ο πρώτος τρόπος γίνεται με ένα τρισάγιο το οποίο ψάλλεται πάνω από τον τάφο του νεκρού ή ο δεύτερος τρόπος ο οποίος συνδέεται και με την Θεία Λειτουργία όπου λίγο πριν την απόλυση αναπέμπεται επιμνημόσυνη δέηση για τους κεκοιμημένους αδελφούς μας.Το νεκρώσιμο τρισάγιο γίνεται σε συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα δηλαδή στις τρείς ημέρες μετά την εκδημία του αγαπημένου μας προσώπου μετά στις εννέα ημέρες, ακολούθως στις σαράντα ημέρες,στους τρείς μήνες,στους έξι μήνες, στους εννέα μήνες και στην συμπλήρωση της ημέρας του θανάτου του οικείου μας δηλαδή το ετήσιο μνημόσυνο.Στην συνείδηση του λαού η καλύτερα του ορθόδοξου χριστιανού η χρονική αυτή περίοδος διαχωρίζεται με τις εξής ορολογίες: τριήμερα,εννιαήμερα,σαρανταήμερα,τριμήνια,εξαμήνια,εννιαμήνια και την λέξη ετήσιο μνημόσυνο την αντικαθιστά η λέξη «χρόνος». Μετά το πέρας του τρισαγίου διαμοιράζονται τα κόλλυβα στους παρευρισκομένους απαντώντας αυτοί με την

σειρά τους «αιωνία η μνήμη αυτού/ής.Συνήθως κόλλυβα δίνονται στο τάφο μέχρι να περάσει το χρονικό διάστημα των σαράντα ημερών όπου και μετά τα κόλλυβα μοιράζονται μόνο στην Εκκλησία και μόνο σε ειδικές περιστάσεις πάνω από τον τάφο του νεκρού.

Πριν προχωρήσουμε στην κατά ανθρωπίνη δυνατή θεολογική ανάλυση των όρων μνημόσυνα και κόλλυβα, αξίζει να αναφέρουμε και δύο λόγια για το ψυχοσάββατο μιας και την συγκεκριμένη χρονική περίοδο την οποία διάγουμε αυτά έχουν την τιμητική τους μέσα στην λειτουργική ζωή της Ορθοδόξου μας Εκκλησίας. Επισημάνεται δε ότι μελετώντας κανείς τον λειτουργικό κύκλο της Εκκλησίας μας η ημέρα Σάββατο είναι αφιερωμένη στους κεκοιμημένους μας αδελφούς σε ανάμνηση της είς Άδου καθόδου του Χριστού το Μεγάλο Σάββατο.Ειδικότερα όμως το ψυχοσάββατο ταυτίζεται με το Σάββατο πριν την Κυριακή των Απόκρεω και το Σάββατο πριν την Κυριακή της Πεντηκοστής. Μέσα απο αυτά αιτούμαστε αιωνία ανάπαυση υπερ των κεκοιμημένων αδελφών μας από τους ορθόδοξους βασιλείς, πατριάρχες, αρχιερείς, ιερείς, ιερομονάχους, ιεροδιακόνους,μοναχούς,μοναχές, πατέρες,προπάτορες,πάππους,προπάππους, συζύγους,γονείς,τέκνα μέχρι των εκ των απ’αρχής και μέχρι των εσχάτων.Ο συμβολισμός των ψυχοσαββάτων πάντα σύμφωνα με την ορθόδοξη διδασκαλία είναι η ανάσταση του σώματος με την έλευση της Δευτέρας Παρουσίας και η ενωσή του με την αθάνατη ψυχή.

Εμβαθύνοντας λοιπόν θα αναφερθούμε πρωτίστως στην προέλευση των μνημοσύνων και μετέπειτα στην ωφελειά τους. Καταρχάς τα μνημόσυνα ανάγουν την εμφανισή τους από τα πανάρχαια χρόνια ως έθιμο. Επεξηγώντας λοιπόν αναφέρουμε ότι στην Αρχαία Ελλάδα τελούνταν δεήσεις, θυσίες και προσφορές πιστεύοντας έτσι ότι θα αποκτήσουν την εύνοια η καλύτερα την συγχώρεση απο πλευράς των Θεών για τα αμαρτηματά των νεκρών τους.Την μαρτυρία αυτή την βρίσκει κανείς στο σπουδαίο έργο του Ομήρου την Ιλιάδα.Επιπλέον ο Πλάτωνας στο έργο του «Πολιτείαι» αναφέρει Ιερείς οι οποίοι προσέγγιζαν τους πλουσίους υποστηρίζοντας δε ότι παραχωρήθηκε απο τους Θεούς σε αυτούς η εξουσία να συγχωρούνε τις αμαρτίες των νεκρών και των ζωντανών με συγκεκριμένες ιεροτελεστίες ή θυσίες.Στην Αρχαία Ελλάδα τελούνταν μνημόσυνα την τρίτη,εννάτη και την τριαντακοστή ημέρα του θανάτου και μάλιστα το τελευταίο μνημόσυνο είχε και το όνομα «τριακάς» κάτι σαν νεκρόδειπνο καθώς επίσης και μια φορά το χρόνο κατά την επέτειο των γενεθλίων του Θανόντα.

Παρατηρεί κανείς τώρα στην Παλαιά Διαθήκη πως αυτά τα έθιμα δεν τηρούνταν σε σχέση με τους αρχαίους Έλληνες.Μόνο για μια περίπτωση αναφέρεται γεγονός όμοιο και συγκεκριμένα στο Β’ Μακκαβαίων(12,43) όπου ο Ιούδας έχοντας στην κατοχή του αρκετά λάφυρα και θησαυρούς πολέμου έστειλε περίπου 2.000

δραχμές στον ναό της Ιερουσαλήμ για να τελεστεί μνημόσυνο «θυσίας» για τις αμαρτίες των νεκρών Εβραίων στις μάχες αφού ο σκοτωμός τους αποδιδόταν στο γεγονός της παραπλανησής τους στα είδωλα.Ομοίως λοιπόν συμπεραίνουμε και πως τα μνημόσυνα των Χριστιανών μέχρι σήμερα έχουν δεχθεί ισχυρή επίδραση από τους αρχαίους ελληνιστικούς χρόνους.Αναφορά σε μνημόσυνα πρωτοχριστιανών κάνουν με αναφορές τους οι Τερτυλλιανός, Αυγουστίνος, Διονύσιος Αρεοπαγίτης,Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Ιωάννης ο Χρυσόστομος,Γρηγόριος Νύσσης.Η Καθολική Εκκλησία από τις αρχές περίπου του 6ου αιώνος υιοθετεί το παράδοξο δόγμα περί «καθαρτηρίου πυρός» με το δυσσάρεστο αποτέλεσμα της απομακρυνσής της από τις αρχές τις οποίες είχαν θεσπίσει οι Άγιοι Πατέρες.Στην Βυζαντινή περίοδο η Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία ακολουθεί την κατέρωθεν χρονική πορεία τέλεσης μνημοσύνων για την ανάπαυση των νεκρών που είναι η 3η ημέρα που έχει σχέση με την τρήμερο έγερση του σταυρωθέντος Χριστού και Θεού μας, την 9η και την 40η ημέρα που έχει σχέση με την Ανάληψη , στην συμπλήρωση των τριών μηνών, των έξι μηνών, των εννέα μηνών και του έτους. Μετά μπορούμε εκτός από το άτομο που θα τελούμε μνημόσυνο λόγω πρόσφατου θανάτου να τα συσχετίζομαι η καλύτερα να τα ενοποιούμε και με μνημόσυνα άλλων προσφιλών μας ατόμων.

Οι Πατέρες της Εκκλησίας διαπιστώνουν την μεγάλη ωφέλεια που προκύπτει από τα μνημόσυνα τόσο για τους ζώντες και έτι περισσότερο για τους απανταχού κεκοιμημένους αδελφούς μας. Συγκεκριμένα μια απο τις ποιο κορυφαίες συγγραφικές περγαμηνές της πατερικής γραμματείας ο Ιωάννης ο Δαμασκηνός αναφέρει πως ότι « ο Θεός θέλει τόσο πολύ να ευεργετούμεθα όλοι απο όλους και ζώντες και μετά Θάνατον.Από την άλλη πλευρά ο ιερός Χρυσόστομος δίνει μεγάλη έμφαση στην προσφορά της αναίμακτης Θυσίας,που είναι δε αφιερωμένη στους κεκοιμημένους μας. Λέει λοιπόν πως όσα γίνονται για τους απελθόντες προσφορές και ελεημοσύνες είναι με προσταγή του Αγίου Πνεύματος με ένα και μόνο σκοπό για να ωφελούμαστε ο ένας με τον άλλον.Ο Άγιος Γρηγόριος Νύσσης χαρακτηρίζει μέγα και θεάρεστον το να μνημονεύεται κάποιος την ώρα της τελέσεως της Θείας Λειτουργίας.Ο Άγιος Αθανάσιος μας λέγει κι αν ακόμη στον αέρα πεθάνει ο ευσεβής μην διστάσεις να του προσφέρεις λάδι και κερί».Με αυτό τον τρόπο ο Θεός δέχεται αυτή την προσφορά και έτσι ανταποδίδεται η ωφέλεια.Ωφελούν όλα αυτά όταν επιτελούνται με τάξη αλλά προπαντώς με πίστη και ευλάβεια. Προσοχή όμως γιατί όλα εξανεμίζονται όταν η ανθρώπινη φύση εμποτιστεί με αμετανοησία και απωθεί την Θεία χάρη τότε να είμαστε βέβαιοι ότι ο σατανάς επιτελεί τα σκοτεινά του έργα. Ο ιερός Χρυσόστομος επίσης τονίζει ότι πρόκειται για μεγάλο επίτευγμα να αναφέρεται το όνομα του νεκρού μας εκεί που βρίσκεται ο Χριστός και ολόκληρη η Εκκλησία. Σημαντικότατο και αυτό είναι ότι με αυτό το τρόπο αναγγέλλεται το φρικτό Μυστήριο, το ότι δηλαδή ο Θεός θυσιάστηκε για την

σωτηρία του ανθρώπου. Άρα Θεία Λειτουργία και μνημόσυνα έχουν άρρηκτη σχέση μεταξύ τους και πρέπει να τελούνται.Το μνημόσυνο δεν μπορείς να το ανταλλάξεις με ότιδηποτε άλλο για ένα απλούστατο αλλά και σημαντικό λόγο διότι πρόκειται για προσευχή την οποία οι δικοί μας κεκοιμημένοι περιμένουν απο εμάς τους ζώντες ως μεσιτεία.

Ένα άλλο μεγάλο κεφάλαιο στην λειτουργική ζωή της Εκκλησίας που αποτελεί αλυσίδα με τα μνημόσυνα και τα τρισάγια είναι τα κόλλυβα και η θέση που έχουν στις προσευχές περι των κεκοιμημένων μας. Θα εξετάσουμε στο τι αναφέρει η εκκλησιαστική παράδοση για τα κόλλυβα , και τον συμβολισμό τους μέσα στην Εκκλησία.

Σε καιρούς χαλεπούς όπου οι χριστιανοί διώκονταν με κάθε δόλιο και βάναυσο τρόπο είχε μαρτυρήσει και ο μεγαλομάρτυς του Χριστού Θεόδωρος, κατακαιόμενος στην φωτιά. Αφού στα χρόνια του μεγάλου Κωνσταντίνου, οι διωγμοί έπαψαν και αποκαταστάθηκε η ειρήνη στην Εκκλησία του Χριστού δυστυχώς ο παμπόνηρος σατανάς βρήκε έδαφος για να επιτελέσει το μοχθηρό του έργο ενάντια της Εκκλησίας μέσα στον ανιψιό του μεγάλου Κωνσταντίνου, Ιουλιανό.Ο Ιουλιανός, ο επιλεγόμενος και παραβάτης ή αποστάτης, απέβαλλε το εκκλησιαστικό του αξίωμα-γιατί ήταν χειροθετημένος αναγνώστης και αρνήθηκε το άγιο βάπτισμα. Κατορθώνοντας να ανέλθει στον θρόνο των ρωμαίων, δεν άργησε τους σκληρούς διωγμούς κατά της Εκκλησίας, χρησιμοποιώντας όλα τα μέσα που διέθετε για να λατρεύονται και πάλι τα είδωλα.Ο Ιουλιανός ο παραβάτης, γνωρίζοντας ότι οι χριστιανοί καθαρίζονται με τη νηστεία στη πρώτη εβδομάδα της αγίας Σαρακοστής – γι’ αυτό την λέμε καθαρά εβδομάδα – θέλησε να τους μολύνει. Διέταξε λοιπόν, κρυφά, όλες οι τροφές στην αγορά να ραντισθούν με αίματα ειδωλολατρικών θυσιών.

Πάντα όμως η Θεία Πρόνοια η οποία δεν εγκαταλείπει ποτέ τους Χριστιανούς που αγωνίζονται ενάντια στις δυνάμεις του σκότους, και έτσι φάνηκε στον ύπνο του τότε Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Ευδόξίου, ο μάρτυρας Θεόδωρος και φανέρωσε το ανοσιούργημα αυτό. Προέτρεψε τον Αρχιεπίσκοπο να ενημερωθούν όλοι οι χριστιανοί, να μην αγοράσουν καθόλου τρόφιμα από την αγορά και για να αναπληρώσουν την τροφή να βράσουν σιτάρι και να φάνε τα λεγόμενα κόλλυβα, όπως τα έλεγαν στα Ευχάϊτα,την πατρίδα του αγίου. Ετσι και έγινε και ματαιώθηκε ο σκοπός του ειδωλολάτρη αυτοκράτορα να εμπαίξει τους χριστιανούς και τις λατρευτικές τους συνήθειες. Και το Σάββατο τότε, ο ευσεβής λαός που διαφυλάχθηκε αμόλυντος στην καθαρά εβδομάδα, απέδωσε ευχαριστίες στον μάρτυρα. Από τότε γύρω στα μέσα του Δ΄ αιώνα, η Εκκλησία τελεί κάθε έτος την ανάμνηση αυτού του γεγονότος σε δόξα Θεού και τιμή του μάρτυρα αγίου

Θεοδώρου του Τήρωνος.

Η προέλευση της λέξης προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη κόλλυβο, που αρχικά σήμαινε κόκκο δημητριακών καρπών (και με την έννοια αυτή πέρασε στα κόλλυβα) και έπειτα το πολύ μικρό νόμισμα.Η ονομασία κόλλυβα,θεωρείται επίσης ότι προέρχεται από τη λέξη «ο κόλλυβος» που σημαίνει το σταθμικό μέτρο για τον προσδιορισμό του βάρους του χρυσού, όπως επίσης και κάθε νόμισμα μικρής αξίας, δηλαδή το πολύ λεπτό σε πάχος και αξία νόμισμα. Ο Αριστοφάνης (424 π.Χ) τα νομίσματα τα ονομάζει «Κόλλυβους».

Τα υλικά που χρησιμοποιούμαι για να παρασκευάσουμε τα κόλλυβα έχουν την δική τους σημασία και συμβολισμό.Το σιτάρι αποτελεί το σύμβολο της γής και παράλληλα συμβολίζει τις ψυχές των πεθαμένων. Το ρόδι δε αν ανατρέξουμε στην μυθολογία θα δούμε ότι με αυτό ο Άδης κράτησε την Περσεφόνη στα καταχθόνια ενώ για τον Χριστιανό το ρόδι συμβολίζει την λαμπρότητα του παραδείσου. Τα καθαρισμένα άσπρα αμύγδαλα συμβολίζουν τα γυμνά οστά θυμιζοντάς μας έτσι την κοινή μοίρα που θα έχουμε όλοι μας. Οι ξηροί καρποί είναι η ζωή που αναπαράγεται. Οι σταφίδες στην αρχαιότητα συνδέονται με τον Διόνυσο και την γυκύτητα της ζωής εώς τον Χριστό που είναι η άμπελος. Η ζάχαρη συμβολίζει την γλυκύτητα του παραδείσου.

Εν κατακλείδι μεσά απο την συντομή μας αναφορά για την έννοια την παρουσία και σημασία των μνημοσύνων και κολλύβων στην ζωή του κάθε Χριστιανού αλλά και της Εκκλησίας γενικότερα διαφαίνεται υπάρχουν τρόποι για να προσευχόμαστε για τους κεκοιμημένους αδελφούς μας σημειώνοντας ότι δεν αλλάζει τίποτα εάν εχούν ζήσει δίκαιο ή ενάρετο βίο ή αμαρτώλα και μακράν της Πίστεως. Το αντίθετο εμείς οφείλουμε στις περιπτώσεις αυτές να προσευχόμαστε με περισσότερη θέρμη για να αναπαυθεί και ο κεκοιμημένος ο οποίος για διάφορους λόγους δεν έχει μετανοήσει όσο ήταν στα εγκόσμια.